

آسیب‌شناسی شاخص‌های محرومیت و مناطق کمتر توسعه‌یافته در قوانین کشور

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۹۹۰

کد موضوعی: ۲۳۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: آسیب‌شناسی شاخص‌های محرومیت و مناطق کمتر توسعه‌یافته در قوانین کشور

نام دفتر: مطالعات بخش عمومی (گروه سیاست‌های حمایتی و مقابله با فقر)

تهیه و تدوین کننده: سیدمحمد مجتبی میرپنجی

همکار: علیرضا قادری

ناظران علمی: علی اصغر سالم، سیدعباس پرهیزکاری

اظهار نظر کننده: فرشاد کرمی (دفتر مطالعات اجتماعی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: سیده مرضیه موسوی راد

واژه‌های کلیدی:

۱. مولدسازی

۲. بودجه

۳. اموال

۴. دارایی

۵. دولت

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۳/۲۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	خلاصه مدیریتی
۴	شاخص‌های محرومیت در قوانین کشور
۸	فهرست رسمی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور
۹	آسیب‌شناسی شاخص‌های محرومیت
۱۲	پیشنهادها
۱۴	پیوست
۱۸	منابع و مأخذ

فهرست جداول

۴	جدول ۱. احکام قانونی مربوط به تعیین و رتبه‌بندی مناطق کمتر توسعه‌یافته و محروم و شاخص‌های توسعه‌نیافتگی
۶	جدول ۲. شاخص‌های لحاظ شده در توزیع استانی اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور
۷	جدول ۳. سهم هر استان از کل اعتبارات بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی توسعه در بودجه‌های سنواتی

فهرست نمودارها

۱۱	نمودار ۱. توزیع استانی اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور (نقشه سمت راست)، اعتبارات متفرقه محرومیت تحت عنوان «متوازن ۲» (نقشه وسط) و اعتبارات دوسوم سه درصد از صادرات نفت و گاز (نقشه سمت چپ) در قانون بودجه سال ۱۴۰۲
----	--

آسیب‌شناسی شاخص‌های محرومیت و مناطق کمتر توسعه‌یافته در قوانین کشور

چکیده

شاخص‌های محرومیت به عنوان محوری مهم در کارآمدی سیاست‌های محرومیت‌زدایی شناخته می‌شود که نمایانگر میزان فراگیری و شدت محرومیت هستند. طراحی صحیح این شاخص‌ها می‌تواند منجر به شناسایی دقیق‌تر مناطق محروم، بهبود شیوه توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی، افزایش هماهنگی میان دستگاه‌های فعال در این حوزه و ارزیابی اثربخشی سیاست‌های رفع محرومیت شود. گزارش حاضر با تمرکز بر شاخص‌های محرومیت در قوانین کشور تلاش دارد برخی از اشکالات و آسیب‌های شاخص‌های فعلی مناطق محروم و کم‌برخوردار را شناسایی کرده و پیشنهادهایی برای اصلاح آن ارائه دهد. بر اساس بررسی‌های صورت‌گرفته، عدم شفافیت در شاخص‌های توزیع اعتبارات، فقدان تعریف واحد از محرومیت و شدت آن، استفاده از شاخص‌های غیرمرتبط با محرومیت، تمرکز شاخص‌های محرومیت بر زیرساخت‌های فیزیکی به جای دسترسی به خدمات و عدم انسجام در جمع‌آوری داده‌های محرومیت از مشکلات اصلی شاخص‌های فعلی محرومیت می‌باشد. همچنین به منظور رفع این مشکلات، ایجاد زیرساخت جمع‌آوری و پایش داده‌های محرومیت، بازتعریف ابعاد و شاخص‌های آن، بازنگری مستمر در تعیین مناطق کمتر توسعه‌یافته و بازطراحی نظام توزیع اعتبارات سالانه محرومیت‌زدایی بر اساس شاخص‌های صحیح محرومیت پیشنهاد می‌شود.

مقدمه

براساس گزارش اداره امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد^۱ امروزه بیش از یک میلیارد نفر در جهان تحت شرایط وخیم فقر زندگی می‌کنند که به معنای محرومیت شدید از نیازهای اولیه انسان از جمله غذا، آب آشامیدنی سالم، تأسیسات بهداشتی، بهداشت، سرپناه، آموزش و اطلاعات است. آخرین آمارها نشان می‌دهد در جهان حدود دو میلیارد نفر از دسترسی به آب آشامیدنی در محل سکونت‌شان، ۳/۶ میلیارد نفر از دسترسی به سرویس بهداشتی مناسب و ۲/۳ میلیارد نفر از استفاده از مواد بهداشتی اولیه نظیر صابون محروم هستند [1]. آمارهای مربوط به مسکن نیز نشان می‌دهد در دنیا حدود ۱۰۰ میلیون نفر بی‌خانمان هستند و از هر چهار نفر یک نفر، در شرایطی زندگی می‌کند که سلامتی یا امنیتش در خطر است. با وجود این، دو دهه گذشته را می‌توان دوره‌ای موفق در کاهش محرومیت در دنیا عنوان کرد. تمرکز بر رفع فقر و محرومیت و همچنین پایش مستمر سطح محرومیت موجب شد که در این بازه بیست‌ساله ۶۵ کشور از ۷۵ کشور دنیا (با جمعیت حدود ۵ میلیارد نفر)، کاهش معنادار محرومیت را تجربه کنند. [2].

در ایران نیز پس از انقلاب اسلامی، رفع محرومیت در کانون توجه مسئولان و سیاستگذاران قرار گرفت و به این منظور فعالیت‌های گسترده‌ای در مناطق مختلف کشور به‌ویژه مناطق روستایی شکل گرفت. با این حال همچنان در برخی مناطق کشور سطح شدیدی از محرومیت مشاهده می‌شود.

مرور تجربیات دیگر کشورها نشان می‌دهد تعریف دقیق شاخص‌های عملکردی، پایش مستمر آنها و به‌روزرسانی برنامه‌های رفع فقر متناسب با وضعیت موجود، رابطه مستقیمی با سرعت رفع فقر و محرومیت دارد. از این رو، این گزارش قصد دارد به بررسی و آسیب‌شناسی شاخص‌های رسمی محرومیت که در قوانین مربوطه تصریح شده و با استفاده از آن شاخص‌ها، مناطق محروم یا کمتر توسعه‌یافته مشخص شده است، بپردازد.

خلاصه مدیریتی

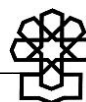
❖ پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران نهادهایی همچون جهاد سازندگی و بنیاد مسکن با مأموریت محرومیت‌زدایی آغاز بکار کردند. بررسی‌ها نشان می‌دهد در برخی از ابعاد محرومیت به طور خاص در دو دهه اخیر پیشرفت‌های مناسبی رقم خورده است. هم‌اکنون بیش از ۹۹ درصد مناطق روستایی و شهری کشور به شبکه برق متصل شده‌اند. همچنین بیش از ۸۹ درصد مناطق شهری و ۷۲ درصد مناطق روستایی به گاز دسترسی دارند.^۱

❖ علی‌رغم این تلاش‌ها، محرومیت شدید همچنان در برخی از مناطق کشور مشاهده می‌شود که بایستی کارآمدی سیاست‌های اجرا شده مورد ارزیابی قرار گیرد. شاخص‌های محرومیت یکی از محورهای اصلی در سیاست‌های محرومیت‌زدایی شناخته می‌شود. اندازه‌گیری فراگیری و شدت محرومیت و به تبع آن شناسایی مناطق محروم، توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی، برنامه‌ریزی و هماهنگی میان دستگاه‌های فعال در این حوزه و ارزیابی اثربخشی سیاست‌های رفع محرومیت همگی وابسته به این شاخص‌هاست.

❖ در این گزارش با مرور سوابق قانونی این حوزه، تلاش شده است چالش‌های حول شاخص‌های محرومیت شناسایی گردد که به شرح زیر است:

❖ **عدم وجود سازوکار منسجم در جمع‌آوری داده‌های مرتبط با محرومیت خانوارها:** ارزیابی اثربخشی فعالیت‌های محرومیت‌زدایی نیازمند داده‌های مرتبط، قابل اتکا و به‌روز است. در حال حاضر اطلاعات و آمارهای دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها در سطح شهرها و روستاهای کشور در هیچ پایگاه اطلاعاتی واحدی جمع‌آوری نمی‌شود. از این رو عدم وجود تصویر دقیقی از محرومیت و توزیع اعتبارات آن در کشور، برنامه‌ریزی و هماهنگی فعالیت‌های این حوزه را دشوار می‌کند.

❖ **عدم شفافیت در شاخص‌های محرومیت و توزیع اعتبارات:** در برخی از موارد نظیر نحوه توزیع اعتبارات دو درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز (موضوع بند (ت) ماده ۳۲ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه) تاکنون

با وجود سپری شدن مهلت قانونی، شاخص‌های توزیع این اعتبارات و رتبه‌بندی مناطق محروم به طور شفاف منتشر نشده‌اند. مشخص نبودن نحوه‌ی توزیع این اعتبارات، ارزیابی آن‌ها را از نظر کارشناسی ناممکن می‌سازد.

❖ **تعریف مبهم و منعطف از محرومیت.** در برخی از احکام قانونی مرتبط با محرومیت‌زدایی، دو اشکال جدی وجود دارد: **اول** اینکه در این قوانین صرفاً به عبارت محرومیت اشاره می‌شود، اما در همین قوانین، تعریف مشخصی از محرومیت ارائه نشده‌است. این امر منجر به ابهام در تشخیص اقدامات و فعالیت‌های محرومیت‌زدایی شده و بخش وسیعی از پروژه‌های عمرانی دولت و طرح‌های توسعه‌ای را نیز شامل می‌شود. مشکل **دوم**، عدم تناسب برخی ابعاد تصریح شده در قوانین با محرومیت می‌باشد. به عنوان مثال یکی از ابعاد موردنظر برای شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته، فضاها و ورزشی آن منطقه مطرح شده است. در صورتی که تنها باید ابعاد و شاخص‌هایی ملاک تعیین مناطق محروم قرار گیرند که وضعیت نامناسب آن شاخص‌ها در یک منطقه بیانگر محرومیت از حداقل امکانات ضروری برای زندگی باشد.

❖ **ابهام در نحوه توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی در سطح شهرستان.** نحوه توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی بر اساس وضعیت شهرستان در هر یک از شاخص‌ها نیز غیرشفاف و مبهم است. هر ساله در قانون بودجه سهم هر استان از قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و از اعتبارات دو درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز به طور جداگانه مشخص می‌شود اما نحوه توزیع این اعتبارات درون استان مشخص نیست.

❖ **عدم بروزرسانی فهرست مناطق کمتر توسعه یافته.** در ۲۰ سال گذشته تنها یکبار فهرست مناطق محروم مورد بازنگری قرار گرفته‌است. بر اساس قانون، مسئولیت اصلی بازنگری در این فهرست در تمامی این سال‌ها با سازمان برنامه و بودجه کشور بوده و در حال حاضر آخرین فهرست رسمی این مناطق مربوط به سال ۱۳۸۸ می‌باشد.

❖ **کارآمدسازی سیاست‌های محرومیت‌زدایی مستلزم مجموعه اقداماتی شامل بهبود امکانات جمع‌آوری و پایش داده‌های محرومیت، بازتعریف ابعاد و شاخص‌های آن، بازنگری مستمر در تعیین مناطق کمتر توسعه یافته و بازطراحی نظام توزیع اعتبارات سالانه محرومیت‌زدایی است.** لذا در همین راستا اقدامات زیر پیشنهاد می‌گردد:

○ در تکمیل اقدامات صورت گرفته اخیر در رابطه با بهبود وضعیت ثبت داده‌های محرومیت (تکلیف دولت مبنی بر راه‌اندازی «سامانه اطلاعات بهره‌مندی ایرانیان» به موجب بند «ع» تبصره (۱۷) قانون بودجه ۱۴۰۱ و بند «ح» تبصره (۱۷) قانون بودجه ۱۴۰۲)، نظارت قانونی مناسب جهت راه‌اندازی، تقویت و نگهداری سامانه مذکور تمهید شود و همچنین تمامی دستگاه‌های اجرایی فعال در حوزه محرومیت‌زدایی (اعم از دستگاه‌های دولتی و غیردولتی عمومی) به مشارکت و ارائه داده‌های لازم جهت تکمیل این سامانه و همچنین بروزرسانی سالانه آن ملزم گردند.

○ **مقدمات قانونی محاسبه سالیانه شاخص فقر چندبعدی ملی انجام پذیرد.** پیش‌نیاز محاسبه این شاخص، تعریف دقیق و کارشناسی ابعاد و زیرشاخص‌های محرومیت است که این کار بایستی از سوی متولی ذی صلاح (سازمان برنامه و بودجه با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی) صورت پذیرد.

○ **تکلیف قانونی دولت مبنی بر استفاده از شاخص فقر چندبعدی ملی به عنوان تنها ملاک تعیین فهرست مناطق کمتر توسعه یافته و همچنین توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی میان آن مناطق.** دولت مکلف

گردد تا فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته را در بازه‌های زمانی مناسب و تنها با ملاک قراردادن شاخص فقر چندبعدی ملی بروزرسانی نماید. همچنین دولت مکلف گردد که سهم هر استان از این اعتبارات را متناسب با شدت محرومیت مناطق کمتر توسعه‌یافته آن استان (در نظر گرفته شده در شاخص فقر چندبعدی ملی) تعیین کند.

شاخص‌های محرومیت در قوانین کشور

در میان احکام قانونی مرتبط با محرومیت‌زدایی، در موارد معدودی نظیر قانون استفاده متوازن از امکانات کشور^۱ مصوب سال ۱۳۹۳ و بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب سال ۱۳۹۶ که بخش عمده‌ای از محل اعتبارات محرومیت‌زدایی را نیز تشکیل می‌دهند، نحوه تعیین سهم هر استان از آن اعتبارات نیز مشخص شده است. همچنین در ماده (۱۳۲) قانون مالیات‌های مستقیم به منظور تشویق و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، مشوق‌هایی برای این مناطق در نظر گرفته شده که فهرست آن مناطق باید توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سازمان برنامه‌بودجه) با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه شود. در جدول ۱، احکام قانونی مرتبط با تعیین فهرست مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته ذکر شده است.

جدول ۱. احکام قانونی مربوط به تعیین و رتبه‌بندی مناطق کمتر توسعه‌یافته و محروم و شاخص‌های توسعه‌نیافتگی

قانون	ماده	متن حکم
قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور	(۳۲)	«ت» دولت مکلف است سه‌درصد (۳٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز که سهم هر استان براساس سهم آن استان در ارزش صادرات نفت خام و خالص صادرات گاز طبیعی تعیین می‌گردد و دوسوم به شهرستان‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته که براساس شاخص‌های توسعه‌نیافتگی به تفکیک شهرستان توسط سازمان برنامه‌بودجه کشور تعیین می‌شود، جهت اجرای برنامه عمرانی بودجه‌های سنواتی اختصاص دهد. این اعتبار صرفاً به مناطق نفت‌خیز و مناطق توسعه‌نیافته اختصاص می‌یابد و موجب کاهش سهم اعتبارات استانی این مناطق نمی‌شود. تبصره - آیین‌نامه اجرائی این ماده ظرف مدت شش‌ماه پس از ابلاغ این قانون به پیشنهاد سازمان برنامه‌بودجه کشور (دبیرخانه) به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
قانون مالیات‌های مستقیم	(۱۳۲)	«ذ» فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته شامل استان شهرستان بخش و دهستان در سه ماهه اول در هر برنامه پنج‌ساله توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی با لحاظ شاخص‌های نرخ بیکاری و سرمایه‌گذاری در تولید تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد و تا ابلاغ فهرست جدید، فهرست برنامه قبلی معتبر می‌باشد. تاریخ شروع فعالیت با تأیید مراجع قانونی ذیربط مناط اعتبار برای احتساب مشوق‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته است.
قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه و رفع تبعیض	واحد	در راستای تحقق اصل چهاردهم (۴۸) قانون اساسی و سیاست‌های کلی و جهت حصول به اهداف چشم‌انداز و به‌منظور استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه و رفع تبعیض و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه‌یافته و تحقق پیشرفت و عدالت، دولت مکلف است در توزیع منابع عمومی و یارانه سود تسهیلات به نحوی عمل نماید که فاصله شاخص برخورداری

۱. قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه و رفع تبعیض و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه‌یافته و تحقق پیشرفت و عدالت.

قانون	ماده	متن حکم
و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه‌یافته و تحقق پیشرفت و عدالت		شهرستان‌های کمتر از سطح متوسط کشور در شاخص‌های زیر، سالانه حداقل ده درصد (۱۰٪) به سطح متوسط کشوری نزدیک شود. بدین منظور دولت مکلف است سه درصد (۳٪) از اعتبارات بودجه عمومی دولت را در قالب ردیف مشخص تحت همین عنوان تعیین کند و طی جدولی که در آن سهم هر استان براساس شاخص‌های نرخ بیکاری، آب شرب شهری و روستایی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، بهسازی روستاها، راه و زیرساخت‌های جاده‌ای، سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها و فضاهای فرهنگی، مذهبی، ورزشی مشخص می‌گردد، در قانون بودجه درج نماید. سهم هر شهرستان برای بهبود شاخص‌های مذکور همراه با دستورالعمل توزیع پروژه‌ها و طرح‌های شهری، روستایی و حسب مورد عشایری موارد فوق، همزمان با ابلاغ اعتبارات استانی توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور به استان ابلاغ می‌شود تا با تصویب کمیته برنامه‌ریزی شهرستان به طرح‌ها و پروژه‌های موضوع شاخص‌های فوق اختصاص یابد.

در قانون استفاده متوازن از امکانات کشور آمده است که سهم هر استان از سه درصد (۳٪) از اعتبارات بودجه عمومی دولت در قوانین سنواتی بودجه، باید براساس شاخص‌های نرخ بیکاری، آب شرب شهری و روستایی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، بهسازی روستاها، راه و زیرساخت‌های جاده‌ای، سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها و فضاهای فرهنگی، مذهبی، ورزشی مشخص شود.

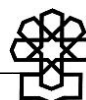
توزیع اعتبارات این قانون دو مرحله‌ای است. در ابتدا سازمان برنامه و بودجه کشور سهم هر استان از مجموع اعتبارات این قانون را مشخص کرده و سپس آن را همراه با دستورالعمل توزیع پروژه‌ها و طرح‌های موضوع این قانون طی دستورالعملی تحت عنوان «دستورالعمل اجرای بودجه و تنظیم موافقتنامه‌های اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی» به استان‌ها ابلاغ می‌کند. در این دستورالعمل صرفاً سهم هر استان از مجموع اعتبارات این قانون ابلاغ می‌شود و در مورد نحوه تعیین سهم آن استان توضیحاتی ارائه نمی‌شود. همچنین در دستورالعمل مذکور شاخص‌های توسعه‌نیافتگی، تعاریف آنها و مقدار متوسط کشوری هر شاخص بیان شده است. براساس رویه تعیین شده در دستورالعمل‌های ابلاغی سال‌های گذشته، توزیع اعتبارات در سطح استان باید توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان (کمیته برنامه‌ریزی شهرستان) انجام گیرد، البته این کمیته موظف است اعتبارات این قانون را تنها به پروژه‌ها و طرح‌هایی اختصاص دهد که مرتبط با شاخص‌های تعیین شده در دستورالعمل بوده و همچنین وضعیت آن شاخص در منطقه مورد نظر پایین‌تر از متوسط کشوری باشد (مطابق با متن قانون). جدول ۱ شاخص‌های ذکر شده در دستورالعمل مذکور برای سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. این دستورالعمل برای سال‌های بعد از سال ۱۳۹۹ تاکنون منتشر نشده و چگونگی تخصیص اعتبارات محرومیت‌زدایی در سال‌های اخیر شفاف نیست.

جدول ۲. شاخص‌های لحاظ شده در توزیع استانی اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور

شاخص/اُبعُده مصوب قانون	شاخص‌های تعریف شده از سوی سازمان برنامه‌وبودجه کشور
نرخ بیکاری	نرخ بیکاری
آب شرب شهری و روستایی	جمعیت شهری تحت پوشش آب شرب سالم به کل جمعیت شهری (درصد)
	جمعیت روستایی تحت پوشش آب شرب سالم به کل جمعیت روستایی بالای ۲۰ خانوار (درصد)
	خانوارهای عشایری بهره‌مند از آب (درصد)
آموزش و پرورش	ظرفیت آموزشی کارگاه‌های مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان نسبت به جمعیت فعال اقتصادی (ساعت)
	تراکم دانش‌آموز در کلاس در کلیه مقاطع
	کلاس‌های غیر استاندارد در کلیه مقاطع (درصد)
بهداشت و درمان	خانه بهداشت به‌ازای هزار نفر جمعیت روستایی
	پایگاه سلامت به‌ازای هزار نفر جمعیت شهری
	مرکز بهداشت شهری به‌ازای ۱۰ هزار نفر جمعیت شهری
	مرکز بهداشت روستایی به‌ازای ۱۰ هزار نفر جمعیت روستایی
	مرکز بهداشت شهری به‌ازای ۱۰ هزار نفر جمعیت شهری
	تعداد پایگاه اورژانس مورد نیاز به ۲۵ هزار نفر جمعیت
بهبودی روستاها	تعداد پایگاه امداد جاده‌ای موجود به مصوب
	نسبت اجرای طرح هادی به روستاهای بالای ۲۰ خانوار
راه و زیرساخت‌های جاده‌ای	نقاط حادثه‌خیز موجود به شناسایی شده
	شاخص تراکم راه (شریانی، اصلی و فرعی) نسبی
	طول راه روستایی آسفالت به کل راه‌های روستایی (درصد)
	خانوارهای عشایری بهره‌مند از راه (درصد)
سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها	
فضاهای فرهنگی، مذهبی، ورزشی	تعداد کانون‌های فرهنگی مساجد به تعداد کل مساجد (درصد)
	نسبت خانه عالم مورد نیاز به هزار نفر جمعیت روستایی در سال ۱۳۹۵
	سرانه وضعیت وجود مراکز فرهنگی و هنری به هزار نفر جمعیت
	سرانه اماکن ورزشی سرپوشیده به‌ازای هزار نفر (مترمربع)
	سرانه اماکن ورزشی روباز به‌ازای هزار نفر (مترمربع)
	سرانه مساحت کتابخانه عمومی به‌ازای هزار نفر جمعیت
	سرانه فضای حوزوی (مترمربع)
متفرقه	پوشش دیجیتال صداوسیما

مأخذ: دستورالعمل اجرای بودجه و تنظیم موافقتنامه‌های اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی سال ۱۳۹۹

بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور نیز دولت را مکلف کرده است که دو سوم از سه درصد (۳٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به شهرستان‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته اختصاص دهد و توزیع استانی این اعتبارات براساس شاخص‌های توسعه‌نیافتگی انجام پذیرد. علاوه بر این در بند «ذ» اصلاحی ماده (۱۳۲) قانون مالیات‌های مستقیم نیز آمده است که فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته شامل استان، شهرستان،

بخش و دهستان در سه ماهه اول در هر برنامه پنج‌ساله، توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی با لحاظ شاخص‌های نرخ بیکاری و سرمایه‌گذاری در تولید تهیه شود، اما با وجود سپری شدن مدت قانون برنامه ششم توسعه، شاخص‌های مذکور تاکنون به‌طور شفاف منتشر نشده‌اند، تنها می‌توان سهم بودجه تخصیص‌یافته به استان‌ها را در جدول ۱۰-ج بودجه‌های سنواتی یافت که در جدول ۲، سهم هر استان از این اعتبارات در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ درج شده است.

جدول ۳. سهم هر استان از کل اعتبارات بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی توسعه در بودجه‌های سنواتی

استان	درصد سهم استان از کل اعتبارات دو درصد از درآمد صادرات نفت و گاز در بودجه سنواتی		
	۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۰
مرکزی	۲.۰	۱.۰۰	۱.۴۸
گیلان	۲.۲	۱.۹۰	۱.۷۱
مازندران	۲.۰	۱.۵۰	۱.۴۸
آذربایجان شرقی	۲.۸	۲.۶۰	۲.۵۸
آذربایجان غربی	۷.۴	۸.۹۰	۸.۱۲
کرمانشاه	۳.۱	۳.۱۰	۲.۸۷
خوزستان	۷.۳	۸.۶۰	۸.۳۰
فارس	۷.۱	۸.۴۰	۸.۱۱
کرمان	۵.۶	۶.۴۰	۶.۶۱
خراسان رضوی	۷.۰	۸.۳۰	۸.۰۴
اصفهان	۱.۸	۱.۴۰	۲.۲۴
سیستان و بلوچستان	۸.۵	۱۰.۳۰	۱۰.۵۱
کردستان	۴.۹	۵.۵۰	۵.۱۳
همدان	۲.۳	۲.۰۰	۱.۸۵
چهارمحال و بختیاری	۲.۰	۱.۶۰	۱.۴۸
لرستان	۴.۰	۴.۳۰	۳.۹۰
ایلام	۲.۲	۱.۸۰	۱.۷۲
کهگیلویه و بویراحمد	۲.۰	۱.۶۰	۱.۵۸
بوشهر	۳.۱	۳.۱۰	۲.۸۷
زنجان	۲.۲	۱.۸۰	۲.۲۸
سمنان	۱.۱	۰.۴۰	۰.۸۲
یزد	۱.۳	۰.۶۰	۱.۳۸
هرمزگان	۴.۰	۴.۳۰	۴.۳۱
تهران	۰.۸	۰.۱۰	۰.۰۵
اردبیل	۲.۰	۱.۶۰	۱.۵۴
قم	۰.۸	۰.۰۴	۰.۰۸
قزوین	۱.۶	۱.۱۰	۱.۰۸
گلستان	۳.۰	۲.۹۰	۲.۷۶
خراسان شمالی	۲.۲	۱.۹۰	۱.۸۹
خراسان جنوبی	۲.۸	۲.۷۰	۳.۱۴
البرز	۰.۹	۰.۱۰	۰.۰۸

مأخذ: محاسبات پژوهش براساس جدول ۱۰-ج قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

فهرست رسمی مناطق کمتر توسعه یافته کشور

از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، احکام قانونی متعددی به موضوع رفع محرومیت از مناطق محروم یا کمتر توسعه یافته اشاره داشته‌اند. یکی از مواردی که همواره مورد ابهام بوده است، تعریف این مناطق یا فهرست آن است. در برخی از این احکام تنها به ذکر عناوینی چون مناطق محروم، کمتر توسعه یافته، کمتر برخوردار و توسعه نیافته اکتفا شده و در برخی ویژگی‌های این مناطق بیان شده و در برخی دیگر به فهرستی از مناطق مذکور اشاره شده است.

اولین فهرست موجود از مناطق کمتر توسعه یافته در کشور مربوط به تصویب نامه هیئت وزیران در مورد تعیین فهرست مناطق (شهرستان‌ها و بخش‌های) کمتر توسعه یافته و توسعه نیافته کشور موضوع ماده (۵۰) قانون برنامه سوم است. در این تصویب نامه ۹۶ شهرستان و ۴۳۸ بخش به عنوان مناطق کمتر توسعه یافته معرفی شدند. ماده (۲) این تصویب نامه کلیه احکام قانونی که مشمول استفاده از فهرست مذکور هستند را اعلام کرده است. همچنین ماده (۳) این تصویب نامه سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (سازمان برنامه و بودجه فعلی) را مکلف کرد تا فهرست مذکور را در سال پایانی هر برنامه مورد تجدیدنظر قرار دهد. با این حال این فهرست تا سال ۱۳۸۸ به روزرسانی نشد و تنها در سال ۱۳۸۵ فهرست استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کمتر توسعه یافته مشمول ضوابط خاص استفاده از تسهیلات حساب ذخیره ارزی اصلاح شد.

در سال ۱۳۸۸، تصویب نامه هیئت وزیران در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در امور حمایتی ۱۳۰ شهرستان، ۲۵۱ بخش و ۲۶۱ دهستان کمتر توسعه یافته را به همراه ضریب محرومیت هر کدام تعیین کرد. اسامی این مناطق در جدول ۱ آورده شده است. جزء (۶) این تصویب نامه نیز معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور (سازمان برنامه و بودجه فعلی) را موظف کرده است تا با هماهنگی دفتر امور مناطق محروم کشور و معاونت حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور و سایر دستگاه‌های اجرایی مربوط ظرف سه ماه بعد از تصویب هر یک از برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فهرست مذکور را بازنگری کند.

پس از آن در سال ۱۳۹۱ هیئت وزیران طی تصویب نامه‌ای تحت عنوان **تنفیذ فهرست مناطق کمتر توسعه یافته برای دوره برنامه پنج ساله پنجم توسعه** آخرین فهرست موجود (به روزرسانی شده در سال ۱۳۸۸) را برای دوره برنامه جدید تنفیذ کرد و تنها یک شهرستان (خمین) را به فهرست این مناطق اضافه کرد. پس از آن در سال ۱۳۹۴ در بند «ذ» اصلاحی ماده (۱۳۲) قانون اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم بر لزوم به روزرسانی فهرست مناطق کمتر توسعه یافته در ابتدای هر برنامه پنج ساله تأکید شد. همان سال هیئت وزیران با امضای تصویب نامه اصلاح تصویب نامه شماره ۲۶۲۶۵۰/ت/۴۸۸۷۴-هـ مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۸ با موضوع **تنفیذ فهرست مناطق کمتر توسعه یافته برای دوره برنامه پنج ساله پنجم توسعه مجدداً** بدون هیچ تغییری فهرست تأیید شده در سال ۱۳۹۱ (همان فهرست تأیید شده در سال ۱۳۸۸ به اضافه شهرستان خمین) را برای دوره برنامه پنجم توسعه تنفیذ کرد.

دولت در سال ۱۳۹۸ در تصویب نامه **فهرست مناطق کمتر توسعه یافته برای برقراری فوق العاده مناطق بدی آبوهوا در طول برنامه ششم توسعه** فهرستی از این مناطق را تنها برای موضوع مربوطه یعنی فوق العاده مناطق بدی آبوهوا ارائه کرد. پس همان فهرست سال ۱۳۸۸ آخرین فهرست رسمی مناطق محروم باقی ماند. در قانون بودجه

سال ۱۴۰۱ و جهت توزیع اعتبارات مربوط به ردیف (۲۵) جدول تبصره «۱۴»، سازمان برنامه و بودجه کشور ۳۱ شهرستان محروم ویژه را معرفی کرد که اسامی آنها در جدول ۲ آورده شده است.

آسیب شناسی شاخص های محرومیت

همان طور که اشاره شد، در قوانین مربوط به محرومیت زدایی، ابعاد محرومیت و شیوه تدوین شاخص های آن بیان می شود، اما تعریف این شاخص ها معمولاً مشکلاتی دارد که آنها را در توصیف شدت محرومیت ناکارآمد می کند. اصلی ترین این مشکلات عبارتند از:

۱. **عدم شفافیت در نحوه توزیع استانی اعتبارات دو درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز^۱**
به استناد بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور سازمان برنامه و بودجه کشور مکلف بوده است، آیین نامه اجرایی این ماده قانونی را ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این قانون، ارائه کند. براساس آن سازمان باید در سال اول اجرای قانون برنامه ششم توسعه، شاخص های توسعه نیافتگی را احصا و مطابق با آن شهرستان های کمتر توسعه یافته را مشخص می کرد. توزیع استانی اعتبارات موضوع این ماده نیز باید براساس شاخص های به دست آمده انجام می گرفت، اما تاکنون با وجود سپری شدن مدت قانون برنامه ششم توسعه، شاخص های مذکور هنوز به طور رسمی و شفاف منتشر نشده و مشخص نبودن نحوه توزیع این اعتبارات، علاوه بر اینکه تخصیص بودجه های محرومیت زدایی براساس قدرت چانه زنی مسئولین استانی را میسر کرده - که با عدالت سرزمینی ناسازگار است - بررسی و ارزیابی آنها را از نظر کارشناسی نیز ناممکن ساخته است.

۲. **ابهام در توزیع استانی اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و وجود نارسایی ها در رویه توزیع اعتبارات در سطح شهرستان**

در میان قوانین محرومیت زدایی تنها در قانون استفاده متوازن از امکانات کشور به ابعاد محرومیت تصریح شده که باید میزان کمتر توسعه یافتگی هر شهرستان با استفاده از شاخص های مناسب در هریک از آن ابعاد مشخص شود. همان طور که پیشتر اشاره شد، **نحوه توزیع استانی اعتبارات این قانون از سوی سازمان برنامه و بودجه کشور نامشخص است.** در مورد نحوه توزیع اعتبارات قانون در **سطح شهرستان** نیز که رویه آن در دستورالعمل اجرای بودجه و تنظیم موافقتنامه های اعتبارات هزینه ای و تملک دارایی های سرمایه ای استانی تعیین می شود، اشکالات و ابهام هایی وجود دارد که در ادامه به آن اشاره می شود.

برخی از شاخص های تعریف شده، غیر مرتبط با محرومیت شدید است. معمولاً محرومیت مناطق در سه بُعد آموزش، بهداشت و استانداردهای زندگی مورد ارزیابی قرار گیرد، اما در شاخص های جدول ۱، به شاخص هایی نظیر وضعیت مسکن (مصالح به کار رفته در ساختمان)، دسترسی به خدمات زیرساخت نظیر برق و گاز و همچنین دسترسی

۱. موضوع بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه های توسعه.

به امکانات بهداشتی (نظیر سرویس بهداشتی) توجهی نشده است. در عوض ابعادی همچون بُعد فضاهای فرهنگی و ورزشی مدنظر قرار گرفته است. ذکر این نکته ضروری است که در رابطه با رفع محرومیت تنها باید ابعاد و شاخص‌هایی ملاک تعیین مناطق محروم قرار گیرند که وضعیت نامناسب آن شاخص برای ساکنین یک منطقه موجب دشواری شرایط زندگی آنها شود. بدون شک اهتمام به موضوعات فرهنگی و ورزشی ضروری است؛ اما باید توجه داشت تا زمانی که در برخی مناطق کشور، محرومیت شدید وجود داشته باشد؛ شاخص‌هایی مانند سرانه اماکن سرپوشیده ورزشی، سرانه مساحت کتابخانه‌های عمومی یا پوشش دیجیتال صداوسیما موجب انحراف اعتبارات محرومیت‌زدایی از هدف خود خواهد شد و سهم کمتری از اعتبارات به مناطق بسیار محروم خواهد رسید. این در شرایطی است که بخش عمده منابع محرومیت‌زدایی در بودجه‌های سنواتی، موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور است.

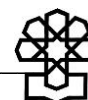
یا در جای دیگر، شاخص «نسبت اجرای طرح هادی به روستاهای بالای ۲۰ خانوار» که برای اندازه‌گیری وضعیت بهسازی روستاها در نظر گرفته شده است، دلالتی بر شدت محرومیت آن منطقه ندارد؛ چراکه هدف از اجرای طرح هادی، ساماندهی و اصلاح بافت موجود روستاها، میزان و مکان گسترش آبی و تعیین کاربری زمین بوده و ارتباط مستقیمی با شدت محرومیت آن شهرستان ندارد.

• **شاخص‌های تعریف شده بیشتر به احداث زیرساخت فیزیکی توجه داشته و «دسترسی» را ملاک قرار نداده‌اند.** برای مثال شاخصی همچون «درصد کلاس‌های غیراستاندارد در کلیه مقاطع» اگرچه تاحدی محرومیت را اندازه‌گیری می‌کند، اما این شاخص و دو شاخص دیگر بیانگر دسترسی دانش‌آموزان به آموزش نخواهند بود. دسترسی به آموزش تنها با وجود مدرسه اتفاق نمی‌افتد، بلکه حضور معلم در مدرسه لازم است. همین موضوع برای بُعد بهداشت و درمان برقرار است. تنها وجود خانه بهداشت، پایگاه بهداشت یا پایگاه سلامت در یک منطقه بیانگر دسترسی مناسب به خدمات بهداشتی و درمانی نیست؛ بلکه حضور بهورز، پزشک، دارو و تجهیزات پزشکی نیز لازم است.

۳. فقدان تعریفی واحد از محرومیت و تفاوت در توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی

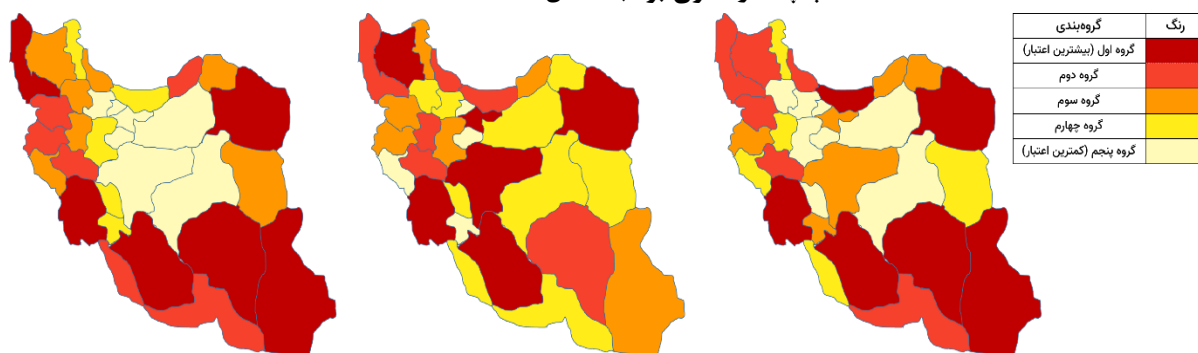
بررسی توزیع اعتبارات استانی نشان می‌دهد که استفاده از شاخص‌های متفاوت و فقدان تعریف واحد از محرومیت، به تخصیص ناکارآمد، نامتوازن و غیرشفاف این اعتبارات در استان‌ها انجامیده است. نمودار ۱ توزیع استانی کل اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور، توزیع استانی ۷۵۵۰ میلیارد تومان اعتباراتی که طی بررسی لایحه بودجه ۱۴۰۲ تحت عنوان «متوازن ۲» در قانون اضافه شده و همچنین توزیع کل اعتبارات دوسوم از سه درصد فروش نفت و گاز (ماده (۳۲) قانون احکام دائمی) را در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود معیارهای محرومیت در توزیع استانی این اعتبارات به‌طور قابل توجهی متفاوت است؛ در صورتی که هدف قانونگذار از توزیع هر سه این اعتبارات یکسان و معطوف به رفع محرومیت بوده است.

آسیب‌های ذکر شده در این گزارش که بخشی از آن به نگرش احکام قانونی، برخی به تعریف شاخص‌های غیرمرتبط، برخی به عدم به‌روزرسانی وضعیت شاخص‌ها و برخی به فرایندهای غیرشفاف در توزیع اعتبارات مربوط می‌شود، منجر به عدم توازن در توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی و ابهام در اولویت‌های رفع محرومیت شده است.

نمودار ۱. توزیع استانی اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور (نقشه سمت راست)، اعتبارات متفرقه محرومیت تحت عنوان «متوازن ۲» (نقشه وسط) و اعتبارات دوسوم سه درصد از صادرات نفت و گاز (نقشه سمت

چپ) در قانون بودجه سال ۱۴۰۲

مأخذ: جدول ۱۰-ج قانون بودجه سال ۱۴۰۲

در توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی لازم است میان محرومیت شدید و طرح‌های توسعه‌ای تفکیکی صورت گیرد. هرچند این دو مفهوم ارتباط مستقیمی با یکدیگر دارند، اما معنای متفاوتی دارند. طرح‌های توسعه‌ای با اهدافی نظیر افزایش رشد اقتصادی، ایجاد شغل و درآمد برای افراد، بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، توسعه صنایع، نیروگاه‌ها و تقویت بخش خصوصی طراحی می‌شوند. ازسوی دیگر، هدف اصلی در طرح‌های محرومیت‌زدایی کاهش فقر مطلق و دسترسی بهتر به امکانات اولیه زندگی مانند بهداشت و درمان، آموزش و پرورش، راه، انرژی آب آشامیدنی و فاضلاب بوده و بر تأمین حداقل نیازهای زندگی تأکید می‌شود. بنابراین، اگرچه هر دوی این طرح‌ها بهبود شرایط زندگی و رفاه اجتماعی را دنبال می‌کنند، اما اهداف و اولویت آنها متفاوت است. پس باید توجه داشت که استفاده از شاخص‌های نامناسب و در نتیجه انتقال اعتبارات از پروژه‌های محرومیت‌زدایی به طرح‌های توسعه‌ای موجب انحراف منابع از هدف اصلی رفع محرومیت شده و باعث می‌شود رفع محرومیت (به‌ویژه محرومیت شدید) از مناطق کشور به‌گندی صورت پذیرد.

عدم به‌روزرسانی شاخص‌های محرومیت و فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته

علی‌رغم تصویب احکام قانونی متعدد مبنی بر به‌روزرسانی فهرست مناطق محروم حداقل در ابتدای دوره هر برنامه پنج‌ساله توسعه، در ۲۰ سال گذشته تنها یکبار فهرست مناطق محروم مورد بازنگری قرار گرفته است. براساس قانون، مسئولیت اصلی بازنگری در این فهرست در تمامی این سال‌ها با سازمان برنامه‌وبودجه کشور بوده و در حال حاضر آخرین فهرست رسمی این مناطق مربوط به سال ۱۳۸۸ است. با توجه به فعالیت‌های محرومیت‌زدایی در این بازه ۱۳ ساله و همچنین تحولات اقتصادی در دهه ۱۳۹۰، فهرست مذکور نیازمند به‌روزرسانی بوده و لزوماً نمایانگر وضعیت فعلی محرومیت نیست. بند «ی» تبصره «۱۹» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ سازمان برنامه‌وبودجه کشور را مکلف کرده است که نسبت به اصلاح و به‌روزرسانی شاخص‌ها و سهم هر استان از اعتبارات موضوع بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور اقدام کند. طبق بررسی‌های صورت گرفته، در این خصوص پیش‌نویسی ازسوی سازمان برنامه‌وبودجه تدوین شده که برای تصویب به هیئت دولت ارجاع شده که تاکنون به تصویب نرسیده است، البته این بند در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نیامده است.

عدم ثبت یکپارچه و مستمر داده‌های مربوط به محرومیت

علی‌رغم اقدامات پرشمار دستگاه‌های مختلف در محرومیت‌زدایی، در حال حاضر نقشه جامعی در خصوص دسترسی مناطق شهری و روستایی کشور به امکانات و خدمات (مانند آب، برق، بهداشت، آموزش)، پروژه‌های محرومیت‌زدایی در دست احداث و میزان پیشرفت آنها وجود ندارد. در برخی از موارد، داده‌هایی به‌طور پراکنده و توسط نهادهای مختلف جمع‌آوری شده، که پس از گذشت چندین سال، همچنان به‌روزرسانی نشده‌اند و برخی از آنها مبنای تخصیص اعتبارت قرار گرفته‌اند. در صورتی که لازمه برنامه‌ریزی برای محرومیت‌زدایی و تدوین شاخص‌های کارآمد، وجود داده‌ها و اطلاعات **یکپارچه و به‌روز** در زمینه دسترسی به امکانات و خدمات در مناطق مختلف کشور است. با وجود اهمیت بالای این موضوع، تاکنون زیرساخت‌های لازم جهت ثبت داده‌های محرومیت (مانند داده‌های دسترسی به زیرساخت، بهداشت، آموزش و ...) و به‌روزرسانی آن نیز ایجاد نشده است. هرچند که احکام بند «ع» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و بند «ح» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۴۰۲، در جهت تشکیل پایگاه بهره‌مندی ایرانیان به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

تشکیل «پایگاه اطلاعات بهره‌مندی ایرانیان» می‌تواند با تجمیع اطلاعات نهادهای عمومی و دولتی، ثبت اطلاعات دسترسی همه آبادی‌ها به خدماتی نظیر آموزش و بهداشت و زیرساخت‌ها (مانند آب، راه، گاز و برق) تصویر محرومیت در مناطق مختلف کشور را ارائه کرده و امکان تدوین شاخص‌های بیانگر شدت محرومیت از امکانات اولیه را فراهم کند. این سامانه در صورت تکمیل می‌تواند مبنای برنامه‌ریزی در زمینه محرومیت‌زدایی، تهیه شاخص‌ها، تخصیص بودجه‌های سالیانه در این حوزه و همچنین ارزیابی عملکرد دستگاه‌های مسئول باشد.

پیشنهادها

کارآمدسازی سیاست‌های محرومیت‌زدایی مستلزم مجموعه اقداماتی شامل بهبود امکانات جمع‌آوری و پایش داده‌های محرومیت، بازتعریف ابعاد و شاخص‌های آن، بازنگری مستمر در تعیین مناطق کمتر توسعه‌یافته و بازطراحی نظام توزیع اعتبارات سالیانه محرومیت‌زدایی است. لذا در همین راستا اقدامات زیر پیشنهاد می‌شود:

- در تکمیل اقدامات صورت‌گرفته اخیر در رابطه با بهبود وضعیت ثبت داده‌های محرومیت (تکلیف دولت مبنی بر راه‌اندازی «سامانه اطلاعات بهره‌مندی ایرانیان» به‌موجب بند «ع» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و بند «ح» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۴۰۲)، نظارت قانونی مناسب جهت راه‌اندازی، تقویت و نگهداری سامانه مذکور تمهید شود و همچنین تمامی دستگاه‌های اجرایی فعال در حوزه محرومیت‌زدایی (اعم از دستگاه‌های دولتی و غیردولتی عمومی) به مشارکت و ارائه داده‌های لازم جهت تکمیل این سامانه و همچنین به‌روزرسانی سالیانه آن ملزم گردند.

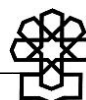
• مقدمات قانونی محاسبه سالیانه شاخص فقر چندبُعدی ملی انجام پذیرد. پیش‌نیاز محاسبه این شاخص، تعریف دقیق و کارشناسی ابعاد و زیرشاخص‌های محرومیت است که این کار باید از سوی متولی ذی‌صلاح (سازمان برنامه‌وبودجه با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی) صورت پذیرد.

• تکلیف قانونی دولت مبنی بر استفاده از شاخص فقر چندبُعدی ملی به‌عنوان تنها ملاک تعیین فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته و همچنین توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی میان آن مناطق. دولت مکلف شود تا فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته را در بازه‌های زمانی مناسب و تنها با ملاک قراردادن شاخص فقر چندبُعدی ملی به‌روزرسانی کند. همچنین دولت مکلف شود که سهم هر استان از این اعتبارات را متناسب با شدت محرومیت مناطق کمتر توسعه‌یافته آن استان (در نظر گرفته شده در شاخص فقر چندبُعدی ملی) تعیین کند.

پیوست

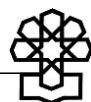
جدول ۲. به‌روزترین فهرست رسمی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور

فهرست	مصوبه
<p>شهرستان‌های کمتر توسعه‌یافته: چارویماق آذربایجان شرقی - کلیبر آذربایجان شرقی - ورزقان آذربایجان شرقی - اشنویه آذربایجان غربی - بوکان آذربایجان غربی - پلدشت آذربایجان غربی - پیرانشهر آذربایجان غربی - تکاب آذربایجان غربی - چالدران آذربایجان غربی - چایپاره آذربایجان غربی - سردشت آذربایجان غربی - شاهین‌دژ آذربایجان غربی - شوط آذربایجان غربی - بيله‌سوار اردبیل - گرمی اردبیل - فریدونشهر اصفهان - آبدانان ایلام - دره‌شهر ایلام - دهلران ایلام - شیروان و چرداول ایلام - ملکشاهی ایلام - مهران ایلام - تنگستان بوشهر - جم بوشهر - دیر بوشهر - دیلم بوشهر - کنگان بوشهر - گناوه بوشهر - اردل چهارمحال و بختیاری - کوهرنگ چهارمحال و بختیاری - بشرویه خراسان جنوبی - درمیان خراسان جنوبی - سرایان خراسان جنوبی - سربیشه خراسان جنوبی - فردوس خراسان جنوبی - نهندان خراسان جنوبی - تایباد خراسان رضوی - تخت جلگه خراسان رضوی - تربت جام خراسان رضوی - جغتای خراسان رضوی - جوین خراسان رضوی - خواف خراسان رضوی - درگز خراسان رضوی - زاوه خراسان رضوی - سرخس خراسان رضوی - کلات خراسان رضوی - جاجرم خراسان شمالی - گرمه خراسان شمالی - مانه و سملقان خراسان شمالی - امیدیه خوزستان - اندیکا خوزستان - ایزده خوزستان - باغ ملک خوزستان - خرمشهر خوزستان - دشت آزادگان خوزستان - رامشیر خوزستان - شادگان خوزستان - گتوند خوزستان - لالی خوزستان - مسجد سلیمان خوزستان - هفتگل خوزستان - هندیجان خوزستان - هویزه خوزستان - ایجرود زنجان - طارم زنجان - ماه‌نشان زنجان - ایرانشهر سیستان و بلوچستان - چابهار سیستان و بلوچستان - خاش سیستان و بلوچستان - دلگان سیستان و بلوچستان - زابل سیستان و بلوچستان - زابلی سیستان و بلوچستان - زهک سیستان و بلوچستان - سراوان سیستان و بلوچستان - سرباز سیستان و بلوچستان - سیب و سوران سیستان و بلوچستان - کنارک سیستان و بلوچستان - هیرمند سیستان و بلوچستان - نیک‌شهر سیستان و بلوچستان - خنج فارس - رستم فارس - زرین‌دشت فارس - فراشبند فارس - قیروکارزین فارس - مهر فارس - بانه کردستان - بیجار کردستان - دهگلان کردستان - دیواندره کردستان - سروآباد کردستان - سقز کردستان - مریوان کردستان - جیرفت کرمان - رودبار جنوب کرمان - ریگان کرمان - عنبرآباد کرمان - فهرج کرمان - قلعه گنج کرمان - کوهبنان کرمان - کهنوج کرمان - منوجان کرمان - پاره کرمانشاه - ثلاث باباجانی کرمانشاه - جوانرود کرمانشاه - دالاهو کرمانشاه - روانسر کرمانشاه - سرپل ذهاب کرمانشاه - قصرشیرین کرمانشاه - گیلانغرب کرمانشاه - بهمنی کهگیلویه و بویراحمد - دنا کهگیلویه و بویراحمد - کهگیلویه کهگیلویه و بویراحمد - کلاله گلستان - گمیشان گلستان - مراوه تپه گلستان - دلفان لرستان - سوادکوه مازندران - خمین مرکزی - کمیجان مرکزی - ابوموسی هرمزگان - بستک هرمزگان - بشارگرد هرمزگان - پارسیان هرمزگان - جاسک هرمزگان - حاجی‌آباد هرمزگان - خمیر هرمزگان - سیریک هرمزگان - رزن همدان - کبودرآهنگ همدان - ابرکوه یزد - خاتم یزد</p>	<p>تصویب‌نامه هیئت وزیران در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در امور حمایتی مصوب سال ۱۳۸۸</p>
<p>بخش‌های کمتر توسعه‌یافته: (بخش - استان - شهرستان) هوراند آذربایجان شرقی اهر - تیمکه داش آذربایجان شرقی بستان‌آباد - سیهرود آذربایجان شرقی جلغا - مهربان آذربایجان شرقی سراب - لیلان آذربایجان شرقی ملکان - ترکمانچای آذربایجان شرقی میانه - کاغذکنان آذربایجان شرقی میانه - کندوان آذربایجان شرقی میانه - خواجه آذربایجان شرقی هریس - مرکزی آذربایجان شرقی هشتروند - نظر کهریزی آذربایجان شرقی هشتروند - انزل آذربایجان غربی ارومیه - سیلوانه آذربایجان غربی ارومیه - صومای بردوست آذربایجان غربی ارومیه - صفائیه آذربایجان غربی خوی - قطور آذربایجان غربی خوی - کوهسار آذربایجان غربی سلماس - خلیفان آذربایجان غربی مهاباد - مرکزی آذربایجان غربی مهاباد - باروق آذربایجان غربی میاندوآب - مرحمت‌آباد آذربایجان غربی میاندوآب - محمدیار آذربایجان غربی نقده - مرکزی آذربایجان غربی نقده - اصلاندوز اردبیل پارس‌آباد - خورش رستم اردبیل خلخال - شاهرود اردبیل خلخال - فیروز اردبیل کوثر - مرکزی اردبیل کوثر - ارسق اردبیل مشگین شهر - مرادلو اردبیل مشگین شهر - عنبران اردبیل نمین - ویلیکیج اردبیل نمین - کورائیم اردبیل نیر - کوبرات اصفهان آران و بیدگل - زواره اصفهان اردستان - جرقویه سفلی اصفهان اصفهان - جرقویه علیا اصفهان اصفهان - چنارود اصفهان چادگان - پادنا اصفهان سمیرم - مرکزی اصفهان سمیرم - بوئین و میاندشت اصفهان فریدن - انارک اصفهان نائین - خورویبانک اصفهان نائین - چوار ایلام ایلام - زرنه ایلام ایوان - مرکزی ایلام ایوان - خارک بوشهر بوشهر - ارم بوشهر دشتستان - بوشکان بوشهر دشتستان - سعدآباد بوشهر دشتستان - شبانکاره بوشهر دشتستان - شنه و طسوج بوشهر دشتی - کاکي بوشهر دشتی - ناغان چهارمحال و بختیاری کیار - خانمیرزا چهارمحال و بختیاری لردگان - فلارد چهارمحال و بختیاری لردگان - مرکزی چهارمحال و بختیاری لردگان - منج چهارمحال و بختیاری لردگان - خوسف خراسان جنوبی</p>	<p>تصویب‌نامه هیئت وزیران در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در امور حمایتی مصوب سال ۱۳۸۸</p>

مصوبه	فهرست
	<p>بیرجند - زهان خراسان جنوبی قائنات - زیرکوه خراسان جنوبی قائنات - سده خراسان جنوبی قائنات - نیمبلوک خراسان جنوبی قائنات - انابد خراسان رضوی بردسکن - شهرآباد خراسان رضوی بردسکن - بایک خراسان رضوی تربت حیدریه - جلگه رخ خراسان رضوی تربت حیدریه - کدکن خراسان رضوی تربت حیدریه - گلپهار خراسان رضوی چناران - جنگل خراسان رضوی رشتخوار - سلیمان خراسان رضوی زاوه - خوشاب خراسان رضوی سبزوار - روداب خراسان رضوی سبزوار - ششتمد خراسان رضوی سبزوار - باجگیران خراسان رضوی قوچان - کوهسرخ خراسان رضوی کاشمر - کاخک خراسان رضوی گناباد - احمدآباد خراسان رضوی مشهد - رضویه خراسان رضوی مشهد - سروایت خراسان رضوی نیشابور - میان جلگه خراسان رضوی نیشابور - بام وصفی آباد خراسان شمالی اسفراین - رازوجرگلان خراسان شمالی بجنورد - گرمخان خراسان شمالی بجنورد - سرحد خراسان شمالی شیروان - قوشخانه خراسان شمالی شیروان - اروندکنار خوزستان آبادان - الوارگرمسیری خوزستان اندیمشک - آغاچاری خوزستان بهبهان - تشان خوزستان بهبهان - زیدون خوزستان بهبهان - سردشت خوزستان دزفول - شاور خوزستان شوش - فتح‌المبین خوزستان شوش - شعیه خوزستان شوشتر - افشار زنجان خدابنده - بزینه رود زنجان خدابنده - سجاجس رود زنجان خدابنده - مرکزی زنجان خدابنده - زنجانرود زنجان زنجان - قره‌پشتلو زنجان زنجان - چورزق زنجان طارم - مرکزی زنجان طارم - بیارجمند سمنان شاهرود - میامی سمنان شاهرود - شه‌میرزاد سمنان مهدی‌شهر - کورین سیستان و بلوچستان زاهدان - میرجاوه سیستان و بلوچستان زاهدان - نصرت‌آباد سیستان و بلوچستان زاهدان - حسن‌آباد فارس اقلید - سده فارس اقلید - مرکزی فارس اقلید - سرچهان فارس بوانات - مرکزی فارس بوانات - سیمکان فارس جهرم - کردیان فارس جهرم - رستاق فارس داراب - فورگ فارس داراب - مرکزی فارس داراب - بیضا فارس سپیدان - مرکزی فارس سپیدان - همایجان فارس سپیدان - ارژن فارس شیراز - کربال فارس شیراز - ششده و قره بلاغ فارس فسا - شیبکوه فارس فسا - نوبندگان فارس فسا - میمند فارس فیروزآباد - جره و بالاده فارس کازرون - خشت فارس کازرون - کنارخته و کمارج فارس کازرون - کوه‌مرد فارس کازرون - اوز فارس لارستان - بنا رویه فارس لارستان - بیرم فارس لارستان - جویم فارس لارستان - صحرای باغ فارس لارستان - گراش فارس لارستان - اشکنان فارس لامرد - علامرودشت فارس لامرد - مرکزی فارس لامرد - درودزن فارس مرودشت - کامفیروز فارس مرودشت - دشمن‌زیاری فارس ممسنی - ماهورمیلانی فارس ممسنی - مرکزی فارس ممسنی - آباده‌طشک فارس نیریز - پشتکوه فارس نیریز - قطرویه فارس نیریز - آبگرم قزوین بوئین‌زهر - آوج قزوین بوئین‌زهر - شال قزوین بوئین‌زهر - خرم‌دشت قزوین تاکستان - رودبارالموت قزوین قزوین - رودبارشهرستان قزوین قزوین - طارم سفلی قزوین قزوین - کوهین قزوین قزوین - کلاترزان کردستان سنندج - چهاردولی کردستان قروه - سریش‌آباد کردستان قروه - مرکزی کردستان کامیاران - موچش کردستان کامیاران - ارزوئیه کرمان بافت - رابر کرمان بافت - لاله‌زار کرمان بردسیر - روداب کرمان بم - نرماشیر کرمان بم - رابن کرمان کرمان - شه‌داد کرمان کرمان - گلبافت کرمان کرمان - کلیائی کرمانشاه سنقر - فیروزآباد کرمانشاه کوزران کرمانشاه کرمانشاه - بیستون کرمانشاه هرسین - لوداب کهگیلویه و بویراحمد بویراحمد - بویراحمد بویراحمد - مرکزی کهگیلویه و بویراحمد دنا - باشت کهگیلویه و بویراحمد گچساران - وشمگیر گلستان آق‌قلا - فندرک گلستان رامیان - مرکزی گلستان رامیان - داشلی برون گلستان گنبد کاووس - گالیکش گلستان مینودشت - مرکزی گلستان مینودشت - رانکوه گیلان املش - مرکزی گیلان املش - پره‌سهر گیلان رضوانشهر - خورگام گیلان رودبار - رحمت‌آباد و بلوکات گیلان رودبار - عمارلو گیلان رودبار - رحیم‌آباد گیلان رودسر - دیلمان گیلان سیاهکل - حویق گیلان طوالش - گرگان رود گیلان طوالش - اطاقور گیلان لنگرود - شاندرمن گیلان ماسال - مرکزی گیلان ماسال - بشارت لرستان الیگودرز - زروماهرو لرستان الیگودرز - مرکزی لرستان الیگودرز - مرکزی لرستان پلدختر - معمولان لرستان پلدختر - پاپی لرستان خرم‌آباد - چغلوند لرستان خرم‌آباد - زاغه لرستان خرم‌آباد - دوره چگنی لرستان دوره - شاه‌یوند لرستان دوره - ویسیان لرستان دوره - فیروزآباد لرستان سلسله - مرکزی لرستان سلسله - درب‌گنبد لرستان کوه‌دشت - رومشکان لرستان کوه‌دشت - طرهان لرستان کوه‌دشت - کونانی لرستان کوه‌دشت - مرکزی لرستان کوه‌دشت - بندپی شرقی مازندران بابل - بندپی غربی مازندران بابل - یانه‌سر مازندران بهشهر - چهاردانگه مازندران ساری - دودانگه مازندران ساری - کلباد مازندران گلوگاه - هزارجریب مازندران نکا - بلده مازندران نور - کجور مازندران نوشهر - قره‌چای مرکزی خنداب - مرکزی مرکزی خنداب - خرقان مرکزی زرنديه - نوبران مرکزی ساوه - زالیان مرکزی شازند - سربند مرکزی شازند - تخت هرمزگان بندرعباس - فین هرمزگان بندرعباس - قلعه قاضی هرمزگان بندرعباس - شیبکوه هرمزگان بندرلنگه - مرکزی هرمزگان بندرلنگه - بیکاه هرمزگان رودان - جغین هرمزگان رودان - رودخانه هرمزگان رودان - مرکزی هرمزگان رودان - شهاب هرمزگان قشم - توکهور هرمزگان میناب - سندرک هرمزگان میناب - خزل همدان نهاوند - ش‌راء همدان همدان - فامنین همدان همدان - خرقان یزد اردکان - بهاباد یزد بافق - خضرآباد یزد صدوق - دستگردان یزد طبس - دیهوک یزد طبس - مرکزی یزد طبس</p>

فهرست	مصوبه
<p>دهستان‌های کمتر توسعه یافته: (دهستان-استان-شهرستان-بخش) جزیره آذربایجان شرقی اسکو ایلخچی - ورگهان آذربایجان شرقی اهر مرکزی - آذغان آذربایجان شرقی اهر مرکزی - قشلان آذربایجان شرقی اهر مرکزی - اسپران آذربایجان شرقی تبریز مرکزی - شجاع آذربایجان شرقی جلفا مرکزی - رازلیق آذربایجان شرقی سراب مرکزی - صائین آذربایجان شرقی سراب مرکزی - رودقات آذربایجان شرقی شبستر صوفیان - سرای جوی جنوبی آذربایجان شرقی مراغه سراجو - قوری چای غربی آذربایجان شرقی مراغه سراجو - سرای جوی شرقی آذربایجان شرقی مراغه سراجو - هرزندات شرقی آذربایجان شرقی مرند مرکزی - یکانات آذربایجان شرقی مرند یامچی - گاولد شرقی آذربایجان شرقی ملکان مرکزی - اوچ تپه شرقی آذربایجان شرقی میانه مرکزی - کله بوز شرقی آذربایجان شرقی میانه مرکزی - کله بوز غربی آذربایجان شرقی میانه مرکزی - گرمه جنوبی آذربایجان شرقی میانه مرکزی - باروق آذربایجان شرقی هریس مرکزی - بدوستان شرقی آذربایجان شرقی هریس مرکزی - خانمروند آذربایجان شرقی هریس مرکزی - باراندوز آذربایجان غربی ارومیه مرکزی - دول آذربایجان غربی ارومیه مرکزی - رهال آذربایجان غربی خوی مرکزی - دیزج آذربایجان غربی خوی مرکزی - کره سنی آذربایجان غربی سلماس مرکزی - چایبارسار شمالی آذربایجان غربی ماکو بازرگان - قره‌سو آذربایجان غربی ماکو مرکزی - چایبار سار جنوبی آذربایجان غربی ماکو مرکزی - مرحمت‌آباد جنوبی آذربایجان غربی میاندوآب مرکزی - مکریان شمالی آذربایجان غربی میاندوآب مرکزی - ارشق شرقی اردبیل مرکزی - فولادلوی جنوبی اردبیل اردبیل هیر - هیر اردبیل اردبیل هیر - خاندن‌بیل غربی اردبیل خلخال مرکزی - سنجد شرقی اردبیل خلخال مرکزی - دولت‌آباد اردبیل نمین مرکزی - ویلیکیج شمالی اردبیل نمین مرکزی - گرده اردبیل نمین مرکزی - دورسونخواجه اردبیل نیر مرکزی - همبرات اصفهان اردستان مرکزی - برزاوند اصفهان اردستان مرکزی - علیا اصفهان اردستان مرکزی - کچو اصفهان اردستان مرکزی - امامزاده عبدالعزیز (ع) اصفهان اصفهان جلگه - تودشک اصفهان اصفهان کوهپایه - جبل اصفهان اصفهان کوهپایه - زفره اصفهان اصفهان کوهپایه - سیستان اصفهان اصفهان کوهپایه - برخوار شرقی اصفهان برخوار حبیب‌آباد - کاوه‌آهنگر اصفهان چادگان مرکزی - پشتکوه اصفهان خوانسار مرکزی - مورچه خورت اصفهان شاهین شهر و میمه مرکزی - خرم دشت اصفهان کاشان مرکزی - باقران اصفهان نائین مرکزی - بهارستان اصفهان نائین مرکزی - لای سیاه اصفهان نائین مرکزی - اشن اصفهان نجف‌آباد مهردشت - کرکس اصفهان نطنز مرکزی - میش خاص ایلام ایلام مرکزی - انگالی بوشهر بوشهر مرکزی - بالا طالقان تهران ساوجبلاغ طالقان - پائین طالقان تهران ساوجبلاغ طالقان - اخترا‌آباد تهران شهریار ملارد - دوبلوک تهران فیروزکوه ارجمند - قرقانچای تهران فیروزکوه ارجمند - پشتکوه تهران فیروزکوه مرکزی - پلنگ‌آباد تهران کرج اشتهارد - باقران خراسان جنوبی بیرجند مرکزی - فشارود خراسان جنوبی بیرجند مرکزی - کاهسنگ خراسان جنوبی بیرجند مرکزی - شاخن خراسان جنوبی بیرجند مرکزی - ساختن خراسان جنوبی بیرجند مرکزی - پیشکوه خراسان جنوبی قائنات مرکزی - مهیار خراسان جنوبی قائنات مرکزی - قائن خراسان جنوبی قائنات مرکزی - جزین خراسان رضوی بجنستان مرکزی - بجنستان خراسان رضوی بجنستان مرکزی - کوهپایه خراسان رضوی بردسکن مرکزی - بالا ولایت خراسان رضوی تربت حیدریه مرکزی - بقمج خراسان رضوی چناران مرکزی - چناران خراسان رضوی چناران مرکزی - رادکان خراسان رضوی چناران مرکزی - تکاب خراسان رضوی درگز مرکزی - رشتخوار خراسان رضوی رشتخوار مرکزی - بالابند خراسان رضوی فریمان مرکزی - سنگ بست خراسان رضوی فریمان مرکزی - سودلانه خراسان رضوی قوچان مرکزی - شیرین دره خراسان رضوی قوچان مرکزی - پس کلوت خراسان رضوی گناباد مرکزی - درزآب خراسان رضوی مشهد مرکزی - کارده خراسان رضوی مشهد مرکزی - بینالود خراسان رضوی نیشابور مرکزی - میلانو خراسان شمالی اسفراین مرکزی - آذری خراسان شمالی اسفراین مرکزی - زرق آباد خراسان شمالی اسفراین مرکزی - آلا داغ خراسان شمالی بجنورد مرکزی - سیوکانلو خراسان شمالی شیروان مرکزی - گلیان خراسان شمالی شیروان مرکزی - سنگر خراسان شمالی فاروج مرکزی - فاروج خراسان شمالی فاروج مرکزی - کرخه خوزستان اهواز حمیدیه - غیزانیه خوزستان اهواز مرکزی - اسماعیلیه خوزستان اهواز مرکزی - سویسه خوزستان اهواز مرکزی - کوت عبدالله خوزستان اهواز مرکزی - مشرحات خوزستان اهواز مرکزی - بهمنشیر جنوبی خوزستان آبادان مرکزی - بهمنشیر شمالی خوزستان آبادان مرکزی - شلاهی خوزستان آبادان مرکزی - جراحی خوزستان بندرماهشهر مرکزی - ابوالفارس خوزستان رامهرمز مرکزی - حومه غربی خوزستان رامهرمز مرکزی - بن معلی خوزستان شوش مرکزی - حسین‌آباد خوزستان شوش مرکزی - شهید مدرس خوزستان شوشتر مرکزی - دولت آباد زنجان ابهر مرکزی - ایجرود بالا زنجان ایجرود مرکزی - گلایر زنجان ایجرود مرکزی - خرابود زنجان خدابنده مرکزی - سهرورد زنجان خدابنده مرکزی - کرسف زنجان خدابنده مرکزی - بناب زنجان زنجان مرکزی - تهم زنجان زنجان مرکزی - قهاب رستاق سمنان دامغان امیرآباد - طرود سمنان شاهرود مرکزی - ایوانکی سمنان گرمسار ایوانکی - حرمک سیستان و بلوچستان زاهدان مرکزی - خبریز فارس ارسنجان مرکزی - علی‌آباد ملک فارس ارسنجان مرکزی - ابوالوردی فارس پاسارگاد پاسارگاد - مادر سلیمان فارس پاسارگاد پاسارگاد - سرپنیران فارس</p>	<p>تصویب‌نامه هیئت وزیران در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در امور حمایتی مصوب سال ۱۳۸۸</p>

فهرست	مصوبه
<p>پاسارگاد مرکزی - کمین فارس پاسارگاد مرکزی - راهگان فارس جهرم خفر - کوهک فارس جهرم مرکزی - خرمی فارس خرم بید مرکزی - قشلاق فارس خرم بید مرکزی - شهیدآباد فارس خرم بید مشهد مرغاب - رحمت آباد فارس شیراز زرقان - فرمشکان فارس شیراز کوار - سیاخ دارنگون فارس شیراز مرکزی - جنگل فارس فسا مرکزی - جایدشت فارس فیروزآباد مرکزی - درزوسایبان فارس لارستان مرکزی - رحمت فارس مرودشت سیدان - رامجردیک فارس مرودشت مرکزی - محمدآباد فارس مرودشت مرکزی - رستاق فارس نی ریز مرکزی - هرگان فارس نی ریز مرکزی - کوهپایه شرقی قزوین آبیگ مرکزی - کوهپایه غربی قزوین آبیگ مرکزی - دشتابی شرقی قزوین بوئین زهرا دشتابی - دشتابی غربی قزوین بوئین زهرا دشتابی - ابراهیم آباد قزوین بوئین زهرا رامنند - رامنند جنوبی قزوین بوئین زهرا رامنند - دودانگه سفلی قزوین تاکستان ضیاء آباد - قاقازان غربی قزوین تاکستان مرکزی - قمروود قم مرکزی - سیاه منصور کردستان بیجار مرکزی - نجفآباد کردستان بیجار مرکزی - آرندان کردستان سنندج مرکزی - حسین آباد جنوبی کردستان سنندج مرکزی - ژاورودشرقی کردستان سنندج مرکزی - سراب قامیش کردستان سنندج مرکزی - نران کردستان سنندج مرکزی - دلبران کردستان قروه مرکزی - دشتاب کرمان بافت مرکزی - خبر کرمان بافت مرکزی - دهسرد کرمان بافت مرکزی - فتح آباد کرمان بافت مرکزی - کیسکان کرمان بافت مرکزی - گوغر کرمان بافت مرکزی - کوه پنج کرمان بردسیر مرکزی - دهبکری کرمان بم مرکزی - حرجند کرمان راور کوهساران - راویز کرمان رفسنجان کشکوثیه - خانمان کرمان رفسنجان مرکزی - جرجافک کرمان زرنند مرکزی - حنکن کرمان زرنند مرکزی - سربنان کرمان زرنند مرکزی - چهارگنبد کرمان سیرجان مرکزی - خبر کرمان شهر بابک دهج - مدوارات کرمان شهر بابک مرکزی - رمشک کرمان قلعه گنج چاه دادخدا - معزیه کرمان چترود - تکاب کرمان کرمان شهداد - درختنگان کرمان کرمان مرکزی - منصوری کرمانشاه اسلام آبادغرب حمیل - حومه شمالی کرمانشاه اسلام آبادغرب مرکزی - باوله کرمانشاه سنقر مرکزی - گاورود کرمانشاه سنقر مرکزی - حر کرمانشاه صحنه دینور - پشت دربند کرمانشاه کرمانشاه مرکزی - دورود فرامان کرمانشاه کرمانشاه مرکزی - میان دربند کرمانشاه کرمانشاه مرکزی - قره سو کرمانشاه کرمانشاه مرکزی - خزل غربی کرمانشاه کنگاور مرکزی - قزوینه کرمانشاه کنگاور مرکزی - چشمه کبود کرمانشاه هرسین مرکزی - دشت روم کهگیلویه و بویراحمد بویراحمد مرکزی - سپیدار کهگیلویه و بویراحمد بویراحمد مرکزی - کاکان کهگیلویه و بویراحمد بویراحمد مرکزی - بی بی حکیمه کهگیلویه و بویراحمد گچساران مرکزی - لیشر کهگیلویه و بویراحمد گچساران مرکزی - بویراحمد گرمسیری کهگیلویه و بویراحمد گچساران مرکزی - چشمه ساران گلستان آزادشهر چشمه ساران - کنترل گلستان علی آباد مرکزی - حیران گیلان آستارا مرکزی - خوشایر گیلان رضوانشهر مرکزی - توتکی گیلان سیاهکل مرکزی - خراود گیلان سیاهکل مرکزی - چوبر گیلان شفت احمد سرگوراب - جیرده گیلان شفت مرکزی - گوراب زرمیخ گیلان صومعه سرا میرزا کوچک جنگلی - کوهستانی طالش گیلان طولش مرکزی - آلیان گیلان فومن سردار جنگل - سردار جنگل گیلان فومن سردار جنگل - لیل گیلان لاهیجان مرکزی - جاپلق غربی لرستان ازنا جاپلق - دره صیدی لرستان بروجرد مرکزی - کاکاشرف لرستان خرم آباد مرکزی - ازنا لرستان خرم آباد مرکزی - ده پیرشمالی لرستان خرم آباد مرکزی - رباط لرستان خرم آباد مرکزی - کرگاه غربی لرستان خرم آباد مرکزی - سیلاخور لرستان دورود سیلاخور - بالالاریجان مازندران آمل لاریجان - لاریجان سفلی مازندران آمل لاریجان - چلاو مازندران آمل مرکزی - درازکلا مازندران بابل بابل کنار - بابل کنار مازندران بابل بابل کنار - پنج هزاره مازندران بهشهر مرکزی - دوهزار مازندران تنکابن خرم آباد - سه هزار مازندران تنکابن خرم آباد - گلیجان مازندران تنکابن مرکزی - بیرون بشم مازندران چالوس کلاردشت - کوهستان مازندران چالوس کلاردشت - جنت رودبار مازندران رامسر مرکزی - اشکور مازندران رامسر مرکزی - پی رجه مازندران نکا مرکزی - رودبار مرکزی تفرش مرکزی - چهار چشمه مرکزی خمین کمره - آشناخور مرکزی خمین مرکزی - شاهسونکندی مرکزی ساوه مرکزی - کریان هرمزگان میناب مرکزی - گوربند هرمزگان میناب مرکزی - کلیانی همدان اسدآباد آجین - چهاردولی همدان اسدآباد مرکزی - دیمکاران همدان بهار صالح آباد - قلقل رود همدان تویسرکان قلقل رود - کمال رود همدان تویسرکان قلقل رود - ترک غربی همدان ملایر جوکار - کمازان سفلی همدان ملایر زند - کمازان علیا همدان ملایر زند - کمازان وسطی همدان ملایر زند - سامن همدان ملایر سامن - عقدا یزد اردکان عقدا - سبزدشت یزد بافق مرکزی - سخورید یزد تفت نیر</p>	
<p>۳۱ شهرستان محروم ویژه: بستان آباد (آذربایجان شرقی)، تکاب (آذربایجان غربی)، مغان (اردبیل)، خور بیابانک (اصفهان)، اشتهاارد (البرز)، ملکشاهی (ایلام)، گناوه (بوشهر)، بهارستان (تهران)، لردگان (چهارمحال و بختیاری)، نهبندان (خراسان جنوبی)، زاوه (خراسان رضوی)، رواجرگلان (خراسان شمالی)، اندیکا (خوزستان)، ایجرود (زنجان)، میامی (سمنان)، دلگان (سیستان و بلوچستان)، خرامه (فارس)، آوج (قزوین)، قم (استان قم)، سروآباد (کردستان)، ریگان (کرمان)، هرسین (کرمانشاه)، بهمئی (کهگیلویه و بویراحمد)، گمیشان (گلستان)، شفت (گیلان)، کوهدشت (لرستان)، فریدون کنار (مازندران)، خنداب (مرکزی)، بشاگرد (هرمزگان)، فامنین (همدان)، بهاباد (یزد)</p>	<p>ردیف (۸) از جدول (۴) - ۲۴ قانون بودجه سال ۱۴۰۱</p>

منابع و مآخذ

1. “https://www.cdc.gov/healthywater/global/wash_statistics.html.”
2. “Alkire, Sabina. "Progress in eradicating multidimensional poverty: Evidence from the global MPI", Accelerating Global Actions for a World without Poverty.” (2021)

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir